

УДК 330.101.54

Доценко О.Ю.

МЕХАНІЗМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Розглянута структура механізму інноваційного розвитку регіону. Проаналізований сучасний стан фінансування інновацій в Україні та регіоні. Уточнена класифікація джерел фінансування інноваційного розвитку регіону.

Ключові слова: механізм, інновації, інноваційний розвиток, регіон, джерела фінансування, ефект.

The structure of the mechanism of regional innovatedevelopment is considered. The current state of funding of the innovation in Ukraine and the region is analyzed. The classification of funding sources of innovative regional development is specified.

Keywords: mechanism, innovation, innovative development, the region, sources of financing, the effect.

Інноваційна діяльність в Україні та її регіонах потребує створення ефективного та дієвого механізму інноваційного розвитку. Це визначає важливість дослідження усіх його складових де провідне місце займає фінансовий механізм. Саме фінансовий механізм з ефективною системою фінансування інновацій в регіоні дозволяє мобілізувати усі наявні джерела фінансових ресурсів в регіоні, що впливає на активізацію його інноваційної діяльності, підвищенню рівня їх конкурентоспроможності та соціально-економічно розвитку.

Дослідженню механізму інноваційного розвитку економіки України та її регіонів в останні роки приділяється достатньо уваги, чому присвячені роботи Амоши А.І., Кузнецової А.Я., Комеліної О.В., Крупки М.І., Лапко О.О. та інш. Напрями досліджень стосуються окремих складових механізму, але не в повній мірі розкривається питання фінансової складової механізму інноваційного розвитку.

Метою даної статті стало визначення основних складових механізму інноваційного розвитку регіону та виділення фінансової складової з подальшим уточнення класифікації джерел фінансування інноваційного розвитку.

Так на думку російського вченого Колоколова В.А., інноваційний мехізм – це організаційно-економічна форма здійснення інноваційної діяльності й сприяння її проведенню, пошуку інноваційних рішень, а також важіль стимулювання й регулювання цієї діяльності. Їм сформульована система інноваційних механізмів у цілому, що представлена п'ятьма групами, які виконують конкретні функції: механізмами організації, механізмами розробки й впровадження, механізмами фінансування й стимулювання, механізмами технологічного трансферу й механізмами інтелектуальної власності. Інноваційні механізми існують на трьох основних рівнях: макрорівні, регіональному рівні, та рівні підприємства. На макрорівні вирішуються три основні завдання: формулюється державна інноваційна стратегія, створюється сприятливий інноваційний клімат для економіки в цілому, реалізуються державні інноваційні програми. На регіональному рівні присутні схожі завдання, але вони прив'язані до особливостей регіону. І макро- і регіональний рівень створюють умови для інтенсивного протікання інноваційних процесів на рівні підприємницьких структур [1].

Ефективність інноваційної діяльності в регіоні залежить від сформованої системи механізмів його інноваційного розвитку, які представляють собою взаємозв'язок організаційного, економічного та фінансового механізму, що в цілому визначає ефективну регіональну стратегію інноваційного розвитку й забезпечує адаптацію інновацій до ринкових умов [2]. Можна стверджувати, що механізм інноваційного розвитку регіону включає в себе організаційні, економічні та фінансові підходи, методи та принципи формування регіональної інноваційної політики та стратегії, які забезпечують зростання конкурентоспроможності, рівня соціально-економічного розвитку та якості життя населення регіону.

На підставі проведених теоретичних досліджень можна виділити основні складові механізму інноваційного розвитку регіону, які включають організаційний (організація, розробка й впровадження інновацій у регіоні), економічний механізм (керування, планування й збут інновацій в регіоні), і фінансовий механізм (фінансування й стимулювання, страхування інновацій), що дозволяє визначити ефективну стратегію інноваційного розвитку регіону й забезпечує адаптацію інновацій до ринкових умов (рис1).

Організаційний механізм повинен забезпечувати появу інновацій, фінансовий механізм – створити умови для фінансування інноваційної діяльності, а економічний механізм повинен забезпечити процес комерціалізації інновацій і їхній подальший розвиток. Усі види механізму інноваційного розвитку взаємозалежні між собою й дозволяють забезпечити ефективний інноваційний процес у регіоні.

Крім того, механізм інноваційного розвитку повинен ґрунтуватися на взаємодії суб'єктів господарювання, державних владних структур та органів місцевого самоврядування, у розпорядженні яких знаходяться фінансові, матеріальні, мінерально-сировинні, інтелектуальні та інформаційні ресурси для ефективною інноваційної діяльності в регіоні. При цьому, усі суб'єкти інноваційної діяльності повинні мати певний ступінь свободи з поєднанням високого рівня відповідальності в рамках визначених регіональних пріоритетів розвитку. Ефективність функціонування механізму інноваційного розвитку регіону залежить від обґрунтованого вибору інноваційних проектів відповідно до регіональних пріоритетів, наявності джерел їх фінансування, отримання оптимальних ефектів від їх реалізації [3].

Дієвий механізм інноваційного розвитку регіону починається з ефективних організаційних кроків, які є основою організаційного механізму. Перш за все, це стосується створенню й підтримки умов для інноваційного розвитку в регіоні шляхом

- сприяння впровадженню інноваційних технологій і випуску інноваційних продуктів на підприємствах регіону;
- формування трансферу технологій;
- реалізація регіональних програм підготовки й перепідготовки кадрів;
- сприяння впровадженню інноваційних проектів підприємствами регіону для потреб комунального господарства;
- забезпечення економічної безпеки суб'єктів інноваційної діяльності регіону;
- сприяння організації й проведенню семінарів і конференцій по інноваційним і науково-технічним питанням;
- проведення моніторингу інноваційної діяльності в регіоні;
- удосконалення тарифної політики для підприємств і організацій регіону, що здійснюють інноваційну діяльність;
- супровід й контроль великих інноваційних проектів на рівні регіону.

Взаємодія органів державної та місцевої влади, суб'єктів господарювання регіону при формуванні інноваційної політики припускає координацію діяльності всіх органів влади, регіональних центрів з питань економіки, промислової політики, інноваційної й інвестиційної політики, науково-технічного розвитку, а також спільна робота із громадськими організаціями, галузевими профспілками.

Інформаційна підтримка інноваційного розвитку в регіоні забезпечується шляхом створення інформаційної інфраструктури, що покликана забезпечити поширення інформації про інноваційні продукти, проекти в регіоні, а також про наявні джерела фінансування.

Економічний механізм інноваційного розвитку регіону відповідає за стратегічне управління інноваційним розвитком регіону та пов'язаний з розробкою цілей, програм,

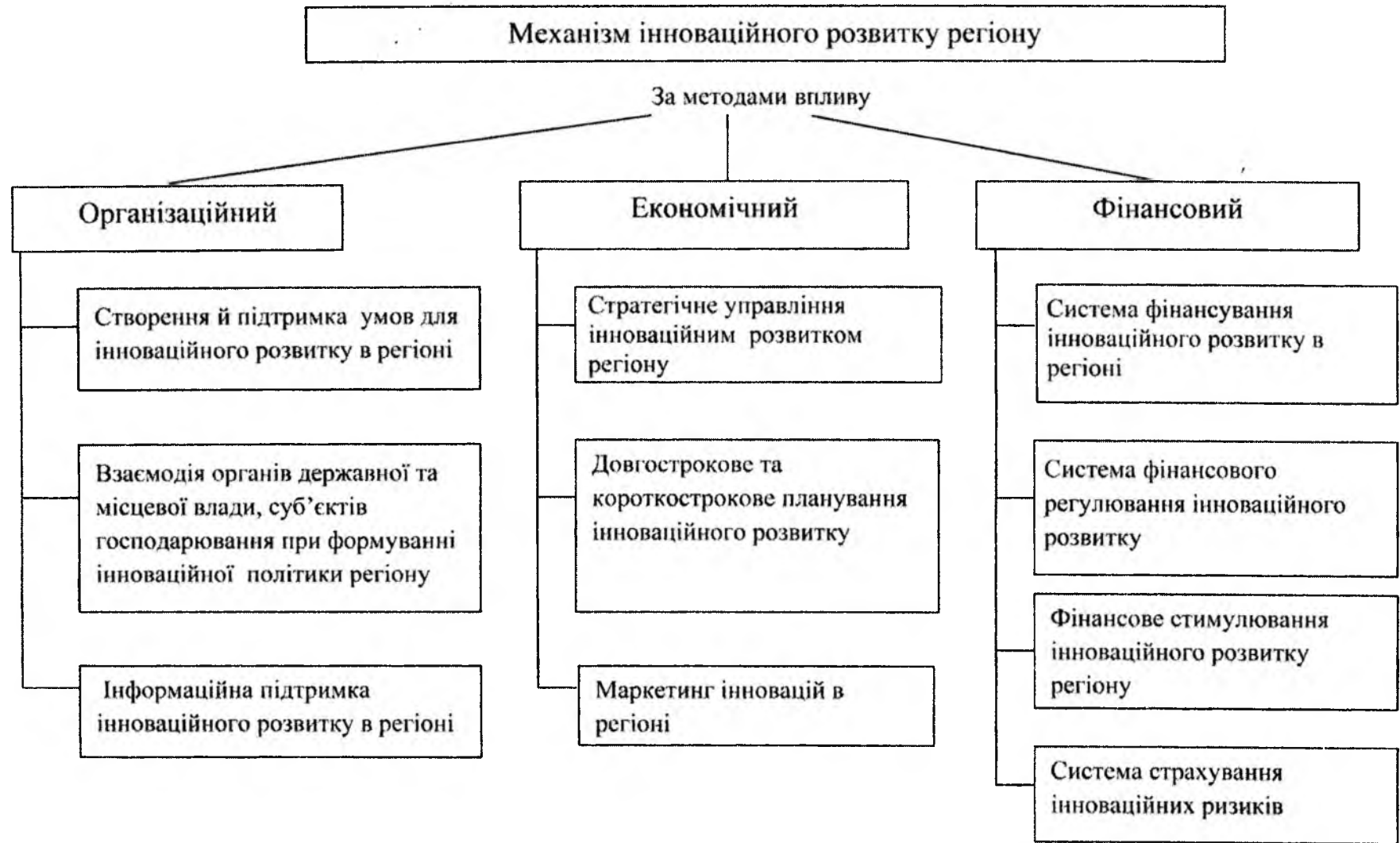

Рис. 1. Складові механізму інноваційного розвитку регіону за методами впливу

проектів з урахуванням поточного соціально-економічного стану регіону, державної політики розвитку інновацій, інноваційного та виробничого потенціалу регіону, зовнішніх і внутрішніх факторів та потреб регіону в інноваціях. Стратегія інноваційного розвитку спрямована на об'єднання науково-технічного потенціалу регіону й інвестиційної політики, за допомогою якої створюються інноваційні продукти й технології.

Планування інноваційного розвитку на сьогодні здійснюється шляхом складання довгострокових програм інноваційного розвитку регіону, які є невід'ємною частиною програми соціально-економічного розвитку регіону й програми інноваційного розвитку України в цілому, та містять у собі сукупність шляхів, правил, процесів і інструментів, спрямованих на досягнення поставлених стратегічних інноваційних і соціально-економічних цілей регіону й України.

Маркетинг інновацій спрямований на вивчення ринку, сприяння освоєнню й регулювання ринків збуту для інноваційної продукції й послуг як усередині регіону, так і за його межами, а також на підтримку конкурентоспроможності регіону й підприємств.

Але без дієвої фінансової підтримки, впровадження інновацій в регіоні має обмежений характер, тому саме фінансовий механізм займає провідне місце серед складових механізму інноваційного розвитку регіону.

За словами Опаріна В.М. «Фінансовий механізм – сукупність фінансових методів і форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.» [4 С. 55]. У той час, Юрій С.І. та Федосов В.М. стверджують, що «Фінансовий механізм у широкому розумінні – комплекс фінансових методів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства. Фінансовий механізм у вузькому розумінні – сукупність конкретних фінансових методів та важелів впливу на формування і використання фінансових ресурсів з метою забезпечення функціонування й розвитку державних структур, суб'єктів господарювання і населення» [5 С. 85].

Комеліна О.В. [6] розглядає фінансовий механізм забезпечення інноваційно-інвестиційним розвитком регіону, як пошук варіантів оптимального поєднання форм і методів, фінансових відносин, стимулів, важелів та інструментів його реалізації в конкретних умовах розвитку з урахуванням впливу внутрішніх факторів, а також стратегічних цілей і пріоритетів інноваційно-інвестиційної діяльності.

Крупка М.І. [7] трактує фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки як сукупність методів і форм, інструментів та важелів з відповідним регулюванням і забезпеченням їхнього впливу на інноваційний розвиток усіх сфер національної економіки.

Виходячи з вищевикладених суджень, можна стверджувати, що фінансовий механізм інноваційного розвитку регіону – це сукупність різноманітних форм, методів, видів та елементів фінансових відносин в регіоні, які спрямовані на інноваційний розвиток регіону з метою підвищення його соціально-економічного рівня та конкурентоспроможності. Структура фінансового механізму представлена на рис.2.

Визначальне місце в структурі фінансового механізму інноваційного розвитку регіону займає його фінансування, яке характеризується досить широким спектром джерел фінансових ресурсів та повинне мати чіткі принципи їх акумулювання, способи контролю за цільовим використанням фінансових ресурсів та використовувати методичні підходи щодо оцінки їх ефективності.

До джерел фінансування інноваційного розвитку належать власні кошти підприємств, бюджетні кошти, іноземні інвестиції, венчурний капітал кредитні ресурси [8]. Бюджетні кошти спрямовуються на здешевлення кредитів, залучених у національній валюті України та/або в іноземній валюті, у тому числі за кредитами, залученими від іноземних фінансових установ, для реалізації інноваційних та інвестиційних проектів у реальному секторі економіки; надання державної підтримки для реалізації інвестиційних проектів на умовах співфінансування [9].

Рис.2. Структура фінансового механізму інноваційного розвитку регіону

За статистичними даними [10] основним джерелом фінансування інновацій в Україні є власні кошти підприємств, які займають більше половини усіх витрат, спрямованих на інноваційну діяльність. Стосовно фінансування за рахунок коштів держаного бюджету, то їх питома вага за останні 10 років не перевищує 3%. Простежується тенденція до перерозподілу фінансування у бік зростання іноземних інвестицій та інших джерел фінансування (табл. 1, рис.3).

Таблиця 1

Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні

Рік	Загальна сума витрат, млн. грн.	У тому числі за рахунок коштів							
		Влас- них, млн. грн.	Пито- ма вага, %	Держав- ного бюджету, млн. грн.	Пито- ма вага, %	Інозем- них інвесто- рів, млн. грн.	Пито- ма вага, %	інші джере- ла, млн. грн.	Пито- ма вага, %
2000	1757,1	1399,3	79,6	7,7	0,44	133,1	7,57	217,0	12,35
2001	1971,4	1654,0	83,9	55,8	2,83	58,5	2,97	203,1	10,30
2002	3013,8	2141,8	71,1	45,5	1,51	264,1	8,76	562,4	18,66
2003	3059,8	2148,4	70,2	93,0	3,04	130,0	4,25	688,4	22,50
2004	4534,6	3501,5	77,2	63,4	1,40	112,4	2,48	857,3	18,91
2005	5751,6	5045,4	87,7	28,1	0,49	157,9	2,75	520,2	9,04
2006	6160,0	5211,4	84,6	114,4	1,86	176,2	2,86	658,0	10,68
2007	10850,9	7999,6	73,7	144,8	1,33	321,8	2,97	2384,7	21,98
2008	11994,2	7264,0	60,6	336,9	2,81	115,4	0,96	4277,9	35,67
2009	7949,9	5169,4	65,0	127,0	1,60	1512,9	19,03	1140,6	14,35
2010	8045,5	4775,2	59,4	87,0	1,08	2411,4	29,97	771,9	9,59

Джерело: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Розгляд фінансування інноваційної діяльності в Дніпропетровському регіоні (табл. 2, рис. 4) за офіційними даними [11], свідчить про те, що за останні 10 років більше 80% складає доля власних коштів підприємств, спрямованих на фінансування інноваційної діяльності (90% - 2009 рік, 88% - 2010 рік).

Іноземні інвестиції, як джерело фінансування інноваційної діяльності, в Дніпропетровському регіоні були присутні тільки до 2005 року. Починаючи з 2006 року фінансування інновацій здійснюється також за рахунок коштів державного бюджету (питома вага яких коливається з 2,5% у 2007 році до 12% у 2010 році) та за рахунок інших джерел фінансування, які мають аналогічне коливання.

Аналіз приведених статистичних даних показав, що в Україні та регіонах склалася ситуація з відсутністю широкого спектра джерел фінансування інноваційної діяльності, які обмежуються власними коштами підприємств. Бюджетний дефіцит стримує фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів бюджету. Окрім того, економічна криза обмежує можливості фінансування інновацій за рахунок власних коштів. При фінансуванні інноваційного розвитку недостатньо використовуються фінансові ресурси венчурних фондів та регіональних фондів розвитку [8].

В умовах економічної кризи, коли підприємства обмежені у вільних коштах на фінансування впровадження інновацій, необхідний пошук і акумулювання усіх можливих джерел фінансування та вільний доступ до них, у зв'язку з цим потребує уточнення класифікація джерел фінансування з розширенням класифікаційних ознак. Так на думку автора, класифікацію джерел фінансування інноваційного розвитку регіону доцільно доповнити терміном фінансування, ступенем ризику та видами ефектів, які отримують розпорядники

фінансових ресурсів (рис. 5) Запропонована класифікація враховує наявність взаємозв'язку джерел фінансування інновацій з кінцевим ефектом, який отримує суб'єкти фінансування інноваційного проекту.

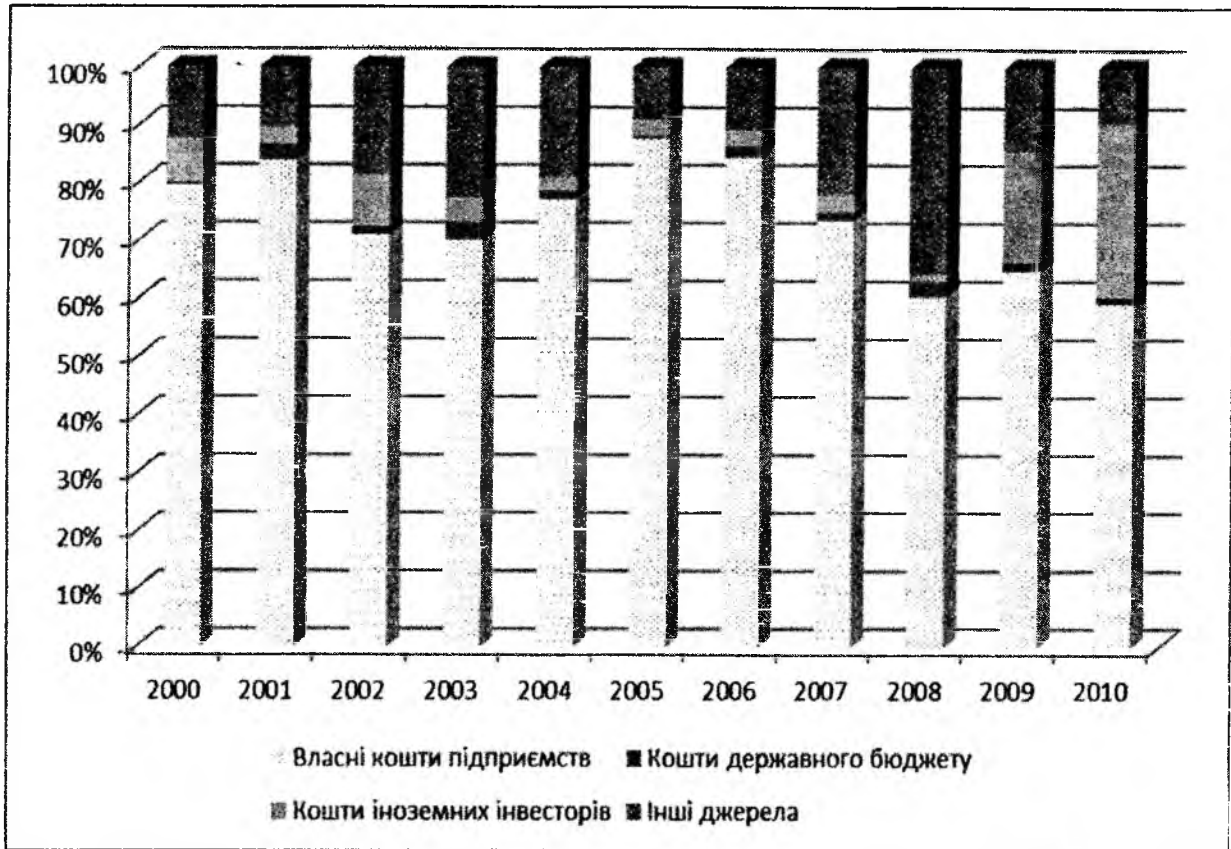

Рис. 3 Розподіл джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні з 2000 по 2010 роки

Таблиця 2

Джерела фінансування інноваційної діяльності в Дніпропетровській області

Рік	Загальна сума витрат, тис. грн.	У тому числі за рахунок коштів			
		власних, тис. грн.	державного бюджету, тис. грн.	іноземних інвесторів, тис. грн.	інші джерела, тис. грн.
2000	214612,5	207007,6	50,0	2724,0	4830,9
2001	194967,7	171784,8	35,0	22601,0	546,9
2002	299935,3	199591,6	3362,1	24834,9	72146,7
2003	315311,0	181154,1	70329,0	—	63827,9
2004	144262,7	117916,9	22598,0	2452,0	1295,8
2005	385472,6	271982,2	10786,7	48887,0	53816,7
2006	685220,8	528841,2	67037,2	—	89342,4
2007	1179598,7	1086225,9	29747,4	—	63625,4
2008	1355469,9	1028961,9	152252,4	—	174255,6
2009	1212933,8	1084818,2	39354,4	—	88761,2
2010	379889,5	329378,5	46152,2	—	4358,8

Джерело: <http://www.dnestrstat.gov.ua/statinfo/ni/ni6.htm>

Рис. 4. Розподіл джерел фінансування інноваційної діяльності в Дніпропетровській області з 2000 по 2010 роки

Також слід відмітити, що дієвий фінансовий механізм не можливий без фінансового регулювання та стимулювання інноваційного розвитку регіону. Універсальними інструментами регулювання інноваційного розвитку слід вважати податки, відрахування, дотації та субсидії [5]. Найбільш поширеним фінансовими стимулами вважаються пільгове кредитування, податкові пільги, виплата компенсацій. До методів державної підтримки розвитку інновацій відносять дотаційне фінансування, створення сприятливого інноваційного клімату, податкові та кредитні пільги, страхування інноваційних ризиків [6].

Виходячи з проведеного дослідження механізму інноваційного розвитку регіону можна стверджувати, що в умовах економічної нестабільності важливе значення набуває пошук різноманітних джерел фінансування, тобто саме фінансова складова механізму інноваційного розвитку з використання організаційних заходів щодо їх акумулювання з метою повного фінансування інноваційних проектів в регіоні.

Але потребує подальший розвиток процесу відбору джерел фінансування регіональних інноваційних проектів, що передбачає розробку та реалізацію організаційних заходів та методичних підходів фінансового забезпечення інноваційного розвитку регіонів.

Рис 5. Класифікація джерел фінансування інноваційного розвитку регіону

Література:

1. Колоколов В.А. Инновационные механизмы функционирования предпринимательских структур - Менеджмент в России и за рубежом №1. – 2002. - Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.cfip.ru/press/management/2002-1/08.shtml>
2. Боднарчук В.Д. Державне регулювання інноваційного розвитку регіону. – Автореферат дис. кан. наук державного управління 25.00.02 – Академія муніципального управління. – Київ, 2011. – 22с.
3. Гончаренко М.Ф. Механизм регулирования инвестиционно-инновационного развития региона. – Автореферат дис. кан. экон. наук 08.00.05 – Черниговский государственный технологический университет МОНМС Украины - Чернигов, 2011. - 17с.
4. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. — 2-ге вид., доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.
5. Фінанси: Підручник / За ред. С.І. Юрій, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611с.
6. Комеліна О.В. Науково-методологічні основи формування інноваційно-інвестиційного механізму соціально-економічного розвитку регіонів України. – Автореферат дис. доктора экон. наук 08.00.05 – Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка Міністерства освіти і науки України. – Полтава - 2010. = 43с.
7. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Автореферат дис. доктора экон. наук 08.04.01 –Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2002. – 26 с.
8. Лапко О.О. Державне регулювання інноваційної діяльності: економічний механізм і його вдосконалення.- Автореферат дис. доктора экон. наук 08.02.03 - Інститут економічного прогнозування НАН України. - Київ - 2000. – 27с.
9. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV — Електрон. ресурс/ Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>
10. Наукова та інноваційна діяльність (1990-2010рр.) – Електронний ресурс/ Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Джерела фінансування інноваційної діяльності у Дніпропетровській області — Електрон. ресурс/ Режим доступу: <http://www.dneprstat.gov.ua/statinfo/ni/ni6.htm>

Рекомендовано до публікації
д.е.н., проф. Галушко О.С. 17.06.2012

Надійшла до редакції
19.06.12